

VLADO HABJAN, POMLAD VNUKOV

Tudi Habjanov roman *Pomlad vnukov*¹ je treba uvrstiti med tista ne ravno maloštevilna dela v povojni slovenski prozi, s katerimi poizkuša sodobni pisatelj epično upodobiti dogodke iz minule vojne. Toda zdaj ne več v preprostem linearnem realizmu takoj po vojni malce prenovljenega večerniškega pripovedovanja, ampak že v nekoliko moderniziranem stilu. Tudi Habjan je v formalnem pogledu močno uporabil tiste kompozicijske in stilne elemente, ki so tako značilni za sodobna prizadevanja v svetovni literaturi. Njegova pripoved o Novakovi materi in njenih treh sinovih, padlih v zadnji vojni, ter o vrsti epizodnih oseb, med njimi je tudi pisatelj sam, ki del zgodbe pripoveduje v prvi osebi, je zato namenoma razbita, časovno in prostorno razstavljena. Zliva pa se v celoto romana iz različnih, med seboj komajda povezanih izvirov, ki pritekajo iz ust dveh pripovedovalcev, Novakove matere in pisatelja, iz Venturininjevega pisma itd. In naposled je tudi Habjan uporabil asociativno pripovedovanje v kurzivi, ki je zadnje čase postalo zelo priljubljeno v slovenski prozi. Z njim včasih prekinja, včasih pa spet veže zgodbo, jo ponekod opremlja s komentarjem, drugod pa z osebnimi meditacijami in tako poizkuša tudi s tem sredstvom vlititi *Pomlad vnukov* dramatično napetost in psihološko zanimivost in prepričljivost.

Že prvi pogled na roman in njegovo zgradbo nam tedaj razodene pisateljevo namero, biti kolikor mogoče sodoben pa tudi izvirni, vsaj v domačem merilu. Nič manj ni otipljiva tudi avtorjeva želja, da bi s sodobnimi in izvirnimi kompozicijskimi prijemi prilil novega olja ugašajočemu plamenu vojne motivike v sodobni slovenski prozi. Habjan je želel s *Pomladjo vnukov* po svojih močeh zavrniti tiste skeptične glasove, ki trde, da je vojna motivika zaenkrat še pretežka za sodobno literarno pero, zaradi dosedanjih umetniško ne preveč pomembnih rezultatov pa tudi že nezanimiva za kolikor toliko literarno izobraženo beroče občinstvo. Menil je, da je treba pisati in ustvarjati, ne pa čakati, kdaj bo v bodočih letih velika in zrela umetniška roka vtisnila težko in komplicirano vojno motiviko v okvir tako imenovanega velikega vojnega teksta.

Vendar Habjanov poizkus kljub številnim dobrim nameram in tudi naporom ni uspel in ni prestopil meja tiste povprečnosti, ki je karakteristična za večino povojnih proznih del z vojno motiviko. Krivde za to pa seveda ne gre iskati v sodobnem kompozicijskem prijemu, marveč v pisateljevih skromnih pripovednih in umetniških močeh, ki so v precej ostrem nasprotju z zahtevno moderno kompozicijsko tehniko. Pisateljev napor, da bi polnokrvno in prepričljivo napolnil okvir romana, je bil zaman, kajti njegovo opazovanje in opisovanje dogodkov in človeka v vojnem času je premalo poglobljeno in subtilno, ne dovolj kultivirano in psihološko dognano, da bi moglo biti na vsej črti kos taki pisateljski tehniki. Zato je kompozicija njegovega romana mnogo bolj izraz narejenosti kakor pa žive in organske umetniške nujnosti.

¹ Vlado Habjan, *Pomlad vnukov*, str. 175. Izdal Slovenski knjižni zavod v Ljubljani. Oprema Aleks Horvat.

Na kratko povzeto je jedro Habjanovega romana tole: Nekaj let po koncu vojne se srečata pisatelj in Novakova mama. V vrsti razgovorov pregledata usodo Novakove družine za okupacije in vojne. O dveh sinovih, ki sta padla kot talca, pripoveduje mati. O tretjem sinu pa govori sobesednik Novakove matere, pisatelj sam, kajti poznal ga je in bil celo navzoč ob njegovi smrti. Vse tri zgodbe so precej enostavne življenjske skice o boju in smrti partizana in dveh ilegalcev. Dramatične so le v zunanjem zaporedju dogodkov. Le-tem je tudi podrejena notranja podoba treh bratov, kar se razodeva v njihovem zgolj zunanjem akterstvu v vojni in boju.

Poleg matere in njenih treh sinov se pojavljajo v bolj ali manj epizodnih vlogah še Irko, Rok, Silva, italijanski oficir Venturini itd. Ne samo da so epizodne osebe, ki nastopajo v Habjanovem romanu, zelo številne, ampak so nekatere med njimi sposobne naravnost presenetljivih premikov s skrajnih robov enega do skrajnih robov drugega sveta, ki sta se v pretekli vojni spopadla na življenje in smrt. V tem izredno lahkotnem in zato tudi problematičnem prehajanju in menjavanju postojank tostran in onstran meje med obema vojujočima se taboroma se nekatere osebe v Pomladi vnukov ne zde resnično žive, marveč bolj kakor lutke na nitkah, ki jih pregiblje samovoljno pisateljevo pero in pisateljeva želja, da bi zgodbo do skrajnosti zapletel in dramatsko zastril. Zato je pisateljeva pripoved začela drseti v napeto pisano »kriminalko«, ki seveda s svojimi cenenimi, presenetljivimi preobraty in navidezno dramatičnostjo ne more odtehtati resnične napetosti in pretresljive dramatičnosti vojnega časa. Priznati je treba, da je pisatelj pravilno zaslutil, kako sta tehnika ilegalnega boja in sploh potek osvobodilne vojne postavljala svoje protagoniste v najbolj čudne položaje in jim vsiljevala najbolj nenavadna srečanja. Vendar pa je pisatelj spregledal, da je v tem svetu vojne in boja, čeprav so se dogajale na oko še tako čudne in neverjetne stvari, delovala trdno določena — lahko bi jo imenovali — zgodovinsko politična in moralna logika boja, življenja in mišljenja, ki ni dopuščala nobenega neutemeljenega preobrata, s katerim bi bile kršene njene osnovne zakonitosti. Če pa so bile te zakonitosti vendarle kdaj porušene, je bil to samo videz, ki se je za njim v resnici skrivala temeljita etična preosnova človeka. Taki primeri pa niso bili pogosti, narobe, bili so precej izjemni. Zato je razumljivo, da opisovanje takih izjemnih primerov zahteva od pisatelja mnogo moralnega takta in veliko umetniške invencije, ki mora presvetliti, upodobiti in razložiti tak izredno kompliciran življenjski pojav. Vsaj v trikotniku France-Silva-italijanski oficir Venturini je pisatelj prestopil bregove realno možnega in krenil v svet konstrukcij, nenaravnih zvez in odnosov. Zgodba o Silvi, ki najprej ljubimka z Italijanom, fašistom od vrha pa do tal, se kasneje zaljubi v partizanih v Franceta, dela v personalu, in to celo pod zaščito obveščevalnega oficirja, je napisana neprepričljivo, umetelno in zgolj iz težnje po efektnosti. Prav taka je zgodba o poročniku Venturiniju, ki se sredi ljubavnih dogodivščin in pustolovščin prelevi iz fašista v sodelavca partizanskega gibanja. Še manj prepričljivo je orisan France, kljub pisateljevim naporom se nam kaže zgolj kot nekakšno posledično bitje, ki ga vojni dogodki premetavajo sem ter tja.

Avtor je želel obogatiti zgodbo, pa jo je le obtežil z marsičem, kar ne sodi v njene sicer skromne okvire. Naj tu omenim le dolgo, predolgo pismo Venturinija zaročenki Gini, ki visi prilepljeno na koncu romana samo zategadelj, da bi pisatelj vendarle nekako pojasnil poročnikovo politično spreobrnitev, ki

pa bi seveda morala biti pojasnjena in logično razvita v zgodbi sami. Tako Novakova mama kakor njen sobesednik sta v svojih spominskih razgovorih nekoliko preveč gostobesedna. Zaradi nepazljivosti, ki je logična posledica te gostobesednosti, vstopajo skozi zadnja vrata romana v zgodbo osebe in dogodki iz časov pred vojno in med njo, ki pa imajo komajda kakšno zvezo z usodo treh ubitih bratov. Novakova mama je sploh malce preveč podobna tistim ženicam, ki jih poznamo iz raznih predvolilnih reportaž, ki pa za svet literature, se pravi za svet značajeve in pomembnih življenjskih usod, niso preveč zanimive. Klepetavost Novakove matere, ki jo prizna žena sama in z njo vred tudi pisatelj, opozarja na zrahljano disciplino avtorjevega pripovedovanja. Zaradi pomanjkljive umetniške mere je v romanu tudi nekaj močno spodrsljivih mest. Tako se ob nekem srečanju Novakova mama in pisatelj na dolgo in široko razgovorita o Cervantesu in njegovem Don Kihotu. In ob tej priložnosti se avtor Pomladi vnukov v docela nesrečni zvezi primerja z velikim Špancem. Močno upam, da ta primerjava ni več kot lapsus calami, ki ga pisatelj v svoji zavzetosti ni opazil, čeprav je roman pisal štiri leta.

Habjanovo izražanje je nenazorno in suho, včasih že kar časnikarsko. Tudi tu moram ponoviti očitek o okusu, ki sem ga že nekajkrat napisal. V romanu namreč mnogo beremo o ženskih prsih, »bedresih« itd. Tudi veliki pisatelji so pogosto opisovali zunanjo podobo svojih junakinj. Omenim naj v tej zvezi samo tri imena: Stendhal, Tolstoj, Proust. Toda zaman boste v delih teh treh pisateljev iskali opisov zunanosti zaradi zunanosti ali pa zaradi efektov, ki godijo bralcu do osemnajstih let. Če je resnični umetnik opisal žensko zunanost, jo je opisal zato, da bi tako dopolnil glavno, a to je bila podoba celotne biti neke junakinje. Frivolno opisovanje zunanosti, ki je samo sebi namen, pa seveda ne sodi v resno in umetniško prizadevanje. Zato nekaj črt, kar se tega tiče, v Pomladi vnukov ne bi bilo odveč.

Vlado Habjan je želel v svojem romanu upodobiti usodo neke družine v vojnem času. Vendar se je njegovo pero najbolj razmahnilo v opisih partizanstva Julijske krajine, ki je pisatelju dovolj znano. V romanu se je nekajkrat dvignil nad povprečnost in poizkušal kritično — čeprav bolj z meditativno moralne kakor pa z umetniško fabulativne plati — orisati različne človeške karakterje, kakršne sta rodila burja in zmeda vojnih časov. Te kritične prebliske mu je treba šteti v dobro, saj opozarjajo na njegov pisateljski pogum, a tudi na talent in fabulativni dar. Nedvomno pomeni njegov roman Pomlad vnukov napredek v primeri s prozo, ki jo je doslej objavljala. Toda čisti in neponarejeni odnos do umetnosti, za katerega se moramo po svoji vesti in po svojih močeh vnemati povsod in vedno, ni mogel narekovati pohvalne sodbe o njegovem romanu-prvencu.

Bojan Štih

PESMI O MORJU

Lani je Primorska založba Lipa izdala antologijo Pesmi o morju, ki jo je pripravil Stane Suhadolnik. Lepo in za koprsko založbo primerno dejanje, posebno še, ker je šla knjižica v svet prijetno opravljena. Urednik jo je pospremil z uvodno besedo, ki je simpatično kratka in kjer je z nekaj možatimi črtami povedano vse poglobitno — o pomenu in namenu takega pregleda, o obsegu, ki ga zavzema misel na morje v naši poeziji, kakor tudi o različnih